

SUSANNE HEDIN

B-UPPSATS

INSTITUTIONEN FÖR ARKEOLOGI

STOCKHOLMS UNIVERSITET

V-TERMIN 1990

HANDLEDARE KENNETH JONSSON

NICKS OCH ANDRA PROBERINGSMÄRKEN PÅ ARABISKA MYNT.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	sid 1
HISTORIK RUNT DEN SVENSKA MYNTIMPORTEN	" 2
NICKS	" 3
DEFINITION PÅ ANDRA PROBERINGS- MÄRKEN	" 4
ANALYS OCH RESULTAT	" 5
LITTERATURLISTA	" 6
DIAGRAM	" 7
BILD	" 8

FÖRORD

Syftet med denna uppsats är att undersöka problemet med nicks och andra proberingsmärken på arabiska mynt.

Underlaget till undersökningen är baserad på CNS, där ca 1/4 av alla vikingatida fyndmynt i Sverige har publicerats. Resultatet av undersökningen visar att det behövs vidare studier för att titta på utbredningen av nickade mynt i andra länder.

Det är därför svårt att dra några riktiga slutsatser.

HISTORIK RUNT DEN SVENSKA MYNTIMPORTEN

Den romerska silver denaren var det första mynt som importerades till Sverige. Några stora mängder importerades dock ej. Myntskatterna från denna tid (romersk järnålder) omfattar i regel aldrig mer än ett par hundra exemplar och är på Gotland ofta nötta av lång cirkulation.

Importen har skett i slutet av 100-talet och början av 200-talet till fastlandet och på 300-400-talet till Gotland. Sammanlagt har man hittat 6000 romerska silvermynt i Sverige, de flesta på Gotland.

Vi importerade också solidus, romerska guldmynt, under perioden 450-550 och mer än 500 solidi har hittats i Sverige.

Strax före 800 börjar en myntimport från det arabiska kalifatet, men nu är det istället fråga om silvermynt, dirhemer. Något ska väl först sägas om det Muhammedanska väldets uppkomst. Araberna var ett folk som var uppdelat på flera olika stammar som till större delen förde ett krigiskt nomad liv. I den sydvästra delen, Jemen, förekom handel och en högre kultur. Man brukar räkna med att Islams utbredning börjar med Muhammeds flykt från Mekka till Medina år 622.

Den arabiska expansionen börjar omkring 632, d.v.s efter Muhammeds död, och under de följande hundra åren erövrades stora delar av Främre Orienten, Nord-Afrika med Egypten och Pyreneiska halvön.

Det mäktiga kalifatet med säte först i Damaskus och sedan i Bagdad präglade mynt av guld och silver, dinarer och dirhemer, på många platser från Afganistan i öster till Spanien i väster.

Både de umajjadiska och abbasidiska mynten är vanliga i skattfynd i Skandinavien, men den större delen av dessa mynt är från den samanidiska dynastin. Samanidiska mynt hade från början en bild på ena sidan av myntet, men efter ett tag så erkände samaniderna abbasid kalifens religiösa överhöghet. Detta innebar att koranens bud följdes och bilden på myntet försvann. De mynt som det arabiska kalifatet präglade kan ha varit specialpräglade "handelsmynt" just för handel med

NICKS

Probering på mynt från 800-talet är ganska vanligt. Probering är ett sätt att testa myntets silverhalt genom hackning, böjning eller snitt i kanten. Det senare kallas nicks och är troligtvis vanligast i Sverige, men dessa nicks kan ha varit utförda någon annanstans. Uppenbarligen är de gjorda med kniv eller annat vasst föremål.

Jag har inte undersökt nickade mynt i till exempel Ryssland och Finland, men det borde bara finnas en obetydlig mängd där.

Den förste som tog upp fenomenet med nickade mynt var Carl Johan Tornberg på 1800-talet.

Han beskrev de nickade mynten som "skorrade". Det kan ha varit så att Tornberg inte beskrev alla "skorrade" mynt, för att han kanske inte tyckte det var så viktigt.

Ulla S Linder-Welin (1956 s.154) menar att när ett mynt har en eller två nicks så kan det vara testmärken. Men när ett mynt har exempelvis 26 st nicks så menar hon att "inte ens en svenk viking kan vara så misstänksam mot utländska mynt". Hon menar istället att dessa nicks är försök av barn att skriva runor på mynten. Dessa runor skulle då ha haft någon religiös innebörd.

Detta tror jag knappast kan stämma. Istället så visar dessa hårt nickade mynt att de har varit i cirkulation längre än de med få nicks. (se bild)

DEFINITION PÅ ANDRA PROBERINGSMÄRKEN

Det äldsta och mest använda proberingsmärket är notches (eng. notch= hack, skåra). Det är små hack i kanten som ibland kan vara svåra att se (se bild 2)..

Den andra typen av probering är pecks (eng. pecks= picka, hacka) som utgörs av små hack i fältet (se bild 3). Dessa pecks förekommer ofta från slutet av 800-talet och kom senare att förekomma på andra sorters mynt som engelska och tyska. Dessa pecks är så vanligt förekommande här att när de hittades på engelska mynt på British museum ansågs dessa komma från ett Skandinaviskt fynd (Linder-Welin 1956).

Grafitti är precis vad det låter som d.v.s klotter eller bomärken på mynt.

Dessa grafittis kan också ha haft någon religiös innebörd, speciellt eftersom det är så många torshammare och kors som är inristade på mynt. Det har också ristats in runor och andra bokstäver på mynt (se bild 4-60).

ANALYS OCH RESULTAT

Hur utbrett var det att testa myntets silverhalt med nicks? För att få ett riktigt svar på detta måste jag titta på mynt utomlands.

Min metod för att titta på mynt här i Sverige var att ta fynd med TPQ (slutmynt) på 796 och 972/3 och alla fynd inom denna period som har mer än 1 mynt i fyndet. Jag matade datan med information om dessa nickade mynt och fann att det var vanligt att nicka mynten med mer än 5 nicks i början av 800-talet medan det mot slutet av 800-talet blir allt vanligare att nicka mynten med bara 1 nick. Man nickade med färre nicks mot slutet av importen (se diagram 1).

Hårt nickade mynt måste ha varit i cirkulation längre än de som har mindre nicks. Man kan nästan se det som ett snitt för varje transaktion eller ny ägare.

Det finns 56 nickade imitationer i CNS, 4,2% av alla undersökta mynt i CNS. Det är i stort sett en normal andel imitationer för att vara 800-tals material.

Skillnaden mellan förfalskning och imitation är den att på ett förfalskat mynt är både myntets prägling och silverhalt förfalskat medan en imitation är det bara präglingen som är imiterad. En riktigt bra imitation kan vara svår att skilja från ett "riktigt" mynt.

Av 50.000 undersökta arabiska mynt har man bara hittat 10 förfalskningar, men förfalskningar måste ha varit ett problem om man tittar på hur mycket dessa mynt varit proberade. Var vikingen verkligen så misstänksamma mot arabiska mynt men inte mot engelska och tyska mynt?

LITTERATURLISTA

CALLMER JOHAN Fornvännen 1976

CNS Corpus nummorum saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti
sunt. Catalogue of coins from the viking age found in
Sweden. 1.1 1975 1.2 1977 1.3 1982 1.4 1982
3.1 1985 3.4 1987 8.1 1983 Stockholm.

DUCZKO WLADYSLAW Kring sk proberingsmärkens problem 1973/74

HOLST GUNNAR Mynt av arabiskt ursprung funna i Skandinavien.
Göteborg 1973

LAGERQVIST/NATHORST-BÖÖS Mynt, sedlar och medaljer. Borås 1983

LINDER-WELIN ULLA S Fornvännen 1974

- Graffitis on oriental coins in swedish
viking age hoards. Lund 1956
- Graffiter. KL Band V Malmö 1960
- Proberärr. KL Band XIII Malmö 1968

MALMER BRITA Föredrag Hus, gård och bebyggelse. Reykjavik
1983

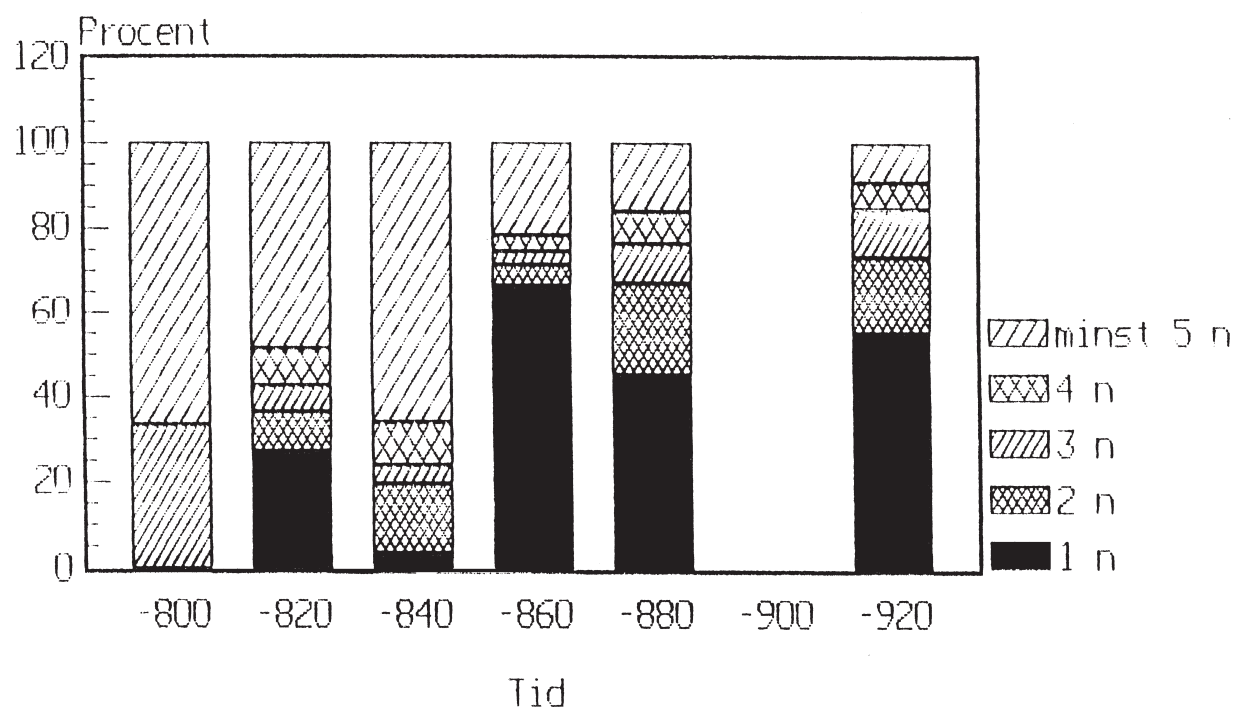
- Nummus et historia. Warszawa 1985

RISPLING GERT Test marks and graffiti on islamic coins found
in Skandinavia. Stockholm

Bilden på framsidan är lånad av numismatiska forsknings
gruppen. Det är troligtvis ett kasariskt mynt daterat till
830-840-talet.

Bilden på sid 3 är lånad från Graffitis on oriental coins
in Swedish viking age hoards 1956 sid 163.

Nick-mynt klassade i 20-årsperioder
 efter yngsta myntet i resp fynd
 och indelade i fem nick-grupper

1276 nick-mynt efter antal nicks
 och klassade i 20-årsperioder
 efter myntens präglingsår

